

Narkotika och folkhälsa

Göteborg 19 april 2016

Gunnar Ågren

Att se narkotika som ett folkhälsoproblem

- Viktigt att studera bestämningsfaktorer på samhällsnivå – samhället har de drogproblem som det förtjänar
- Tillgänglighet och olika befolkningsgruppers sårbarhet
- Starkt samband mellan socioekonomiska förhållanden och risken för narkotikarelaterad död
- Individuella riskfaktorer förklarar bara en mindre del av variationer över tid

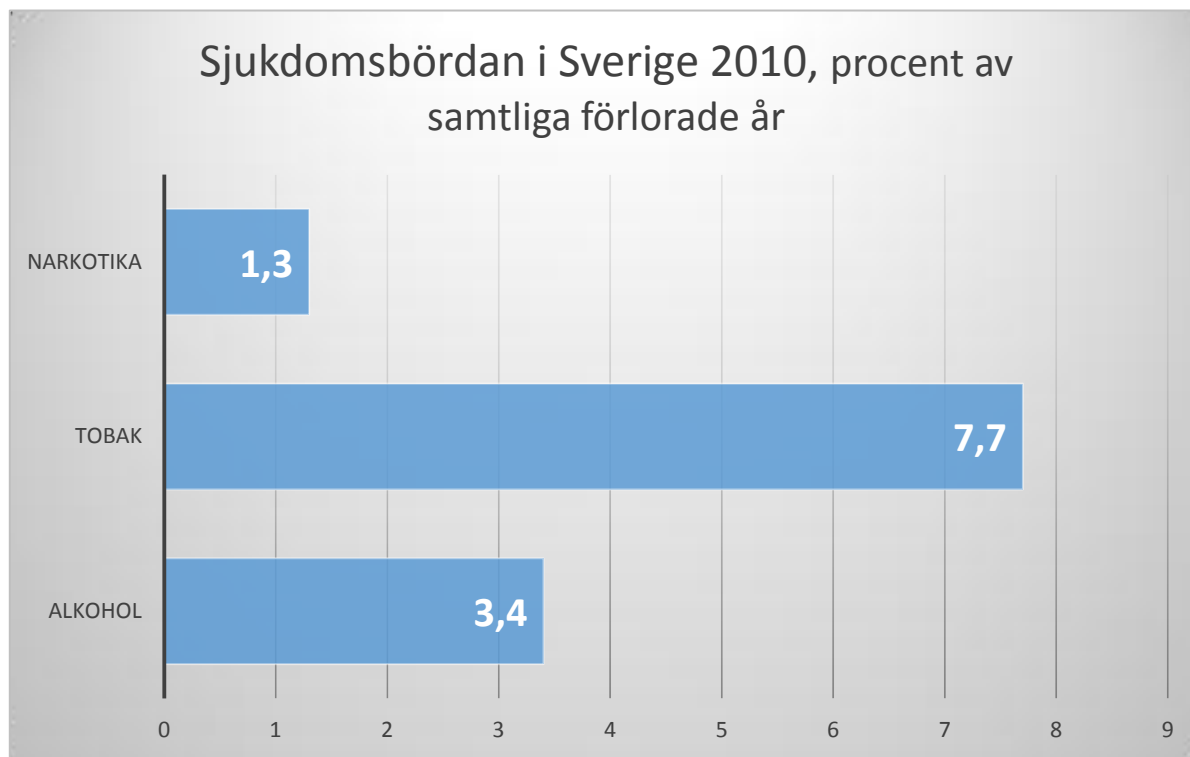
Trafiksäkerhetsarbetet ett bra exempel på strukturellt inriktat folkhälsoarbete

- Så länge man letade efter ”olycksfåglar” och försökte påverka dem fick man inga bra resultat
- När man jobbade strukturellt, påverkade hela trafikmiljön, begränsade hastigheterna, ställde bälteskrav och tog fram säkrare vägar och bilar fick man stora framgångar.
- Också erfarenheterna av alkohol- och tobaksförebyggande arbete visar på att ett strukturellt inriktat arbete är framgångsrikt

Hur stort är narkotikaproblemet?

- Mycket svårt att uppskatta antalet narkotikamissbrukare. Omkring 80.000 personer säger att dom använt narkotika senaste månaden (mest Cannabis). En studie från 2008 anger antalet "tunga narkotikamissbrukare" till omkring 30.000 varav 5.000 i Västra Götaland.
- WHO brukar använda sjukdomsördnan mätt i DALY:s (Sjukdomsjusterade levnadsår) som en mätare på storleken i ett hälsoproblem.
- Mätningen bygger på att man uppskattar hur många år som förloras på grund av förtidiga dödsfall (före 86 år) och nedsatt funktionsförmåga och livskvalitet på grund av olika riskfaktorer

Narkotika står för en mindre del av den totala sjukdomsburden än alkohol och tobak, men har ökat sin andel

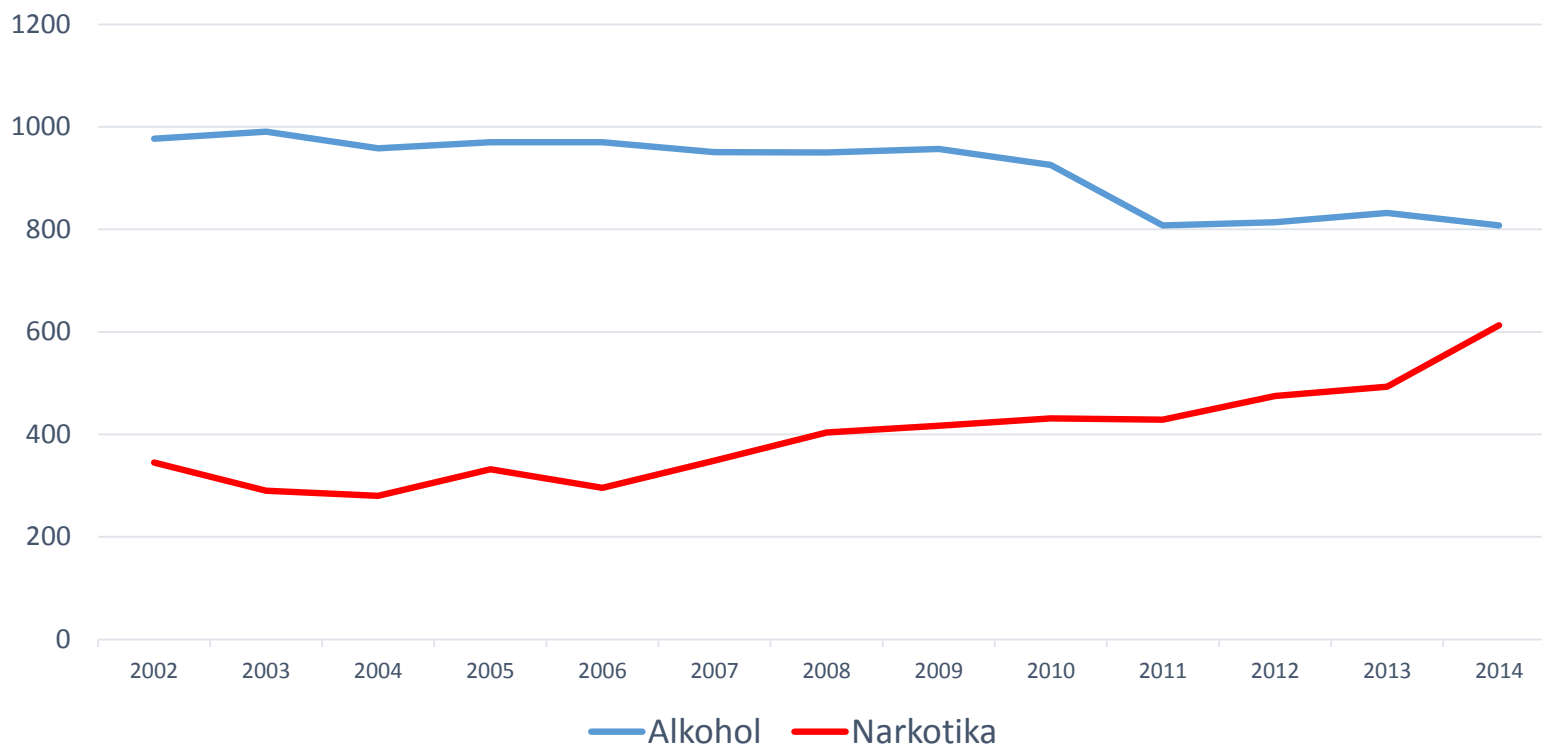

Allebeck m.fl. Läkartidningen 2015

Sannolikt underskattas både alkoholens och narkotikans roll i dessa beräkningar. Huvuddelen av narkotikans sjukdomsburda beror på tidiga dödsfall.

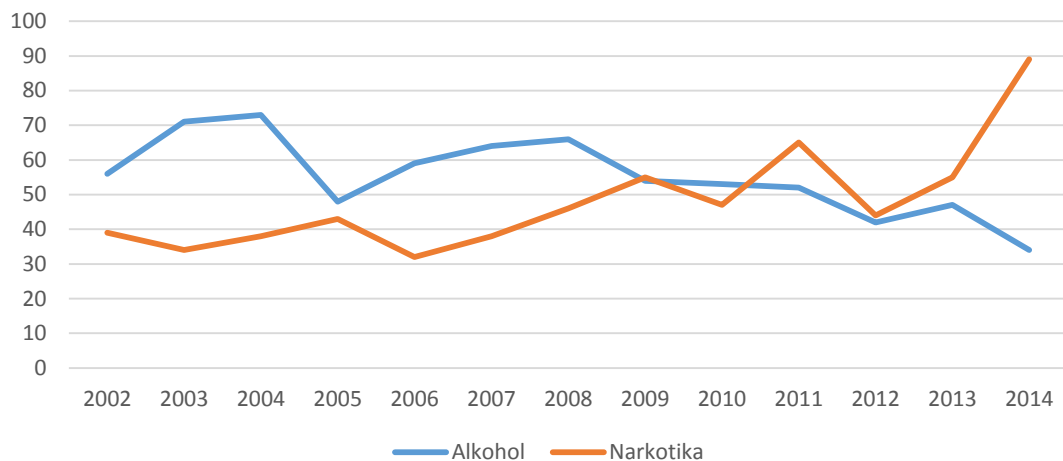
En jämförelse mellan alkohol och narkotika när det gäller akuta dödsfall visar på en snabb förändring

Dödsfall med förekomst av 1 promille alkohol eller mer respektive förgiftningsdödsfall med narkotika alla åldrar

Det är stor skillnad mellan olika åldrar – bland yngre är narkotika nu en vanligare dödsorsak än alkohol

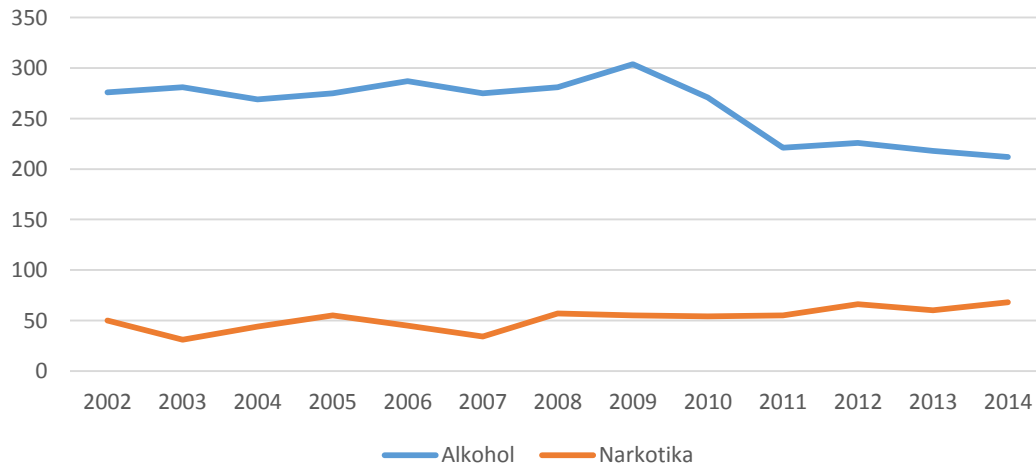
Dödsfall med förekomst av 1 promille alkohol eller mer respektive förgiftningsdödsfall med narkotika 15-24 år

15 – 24 åringar

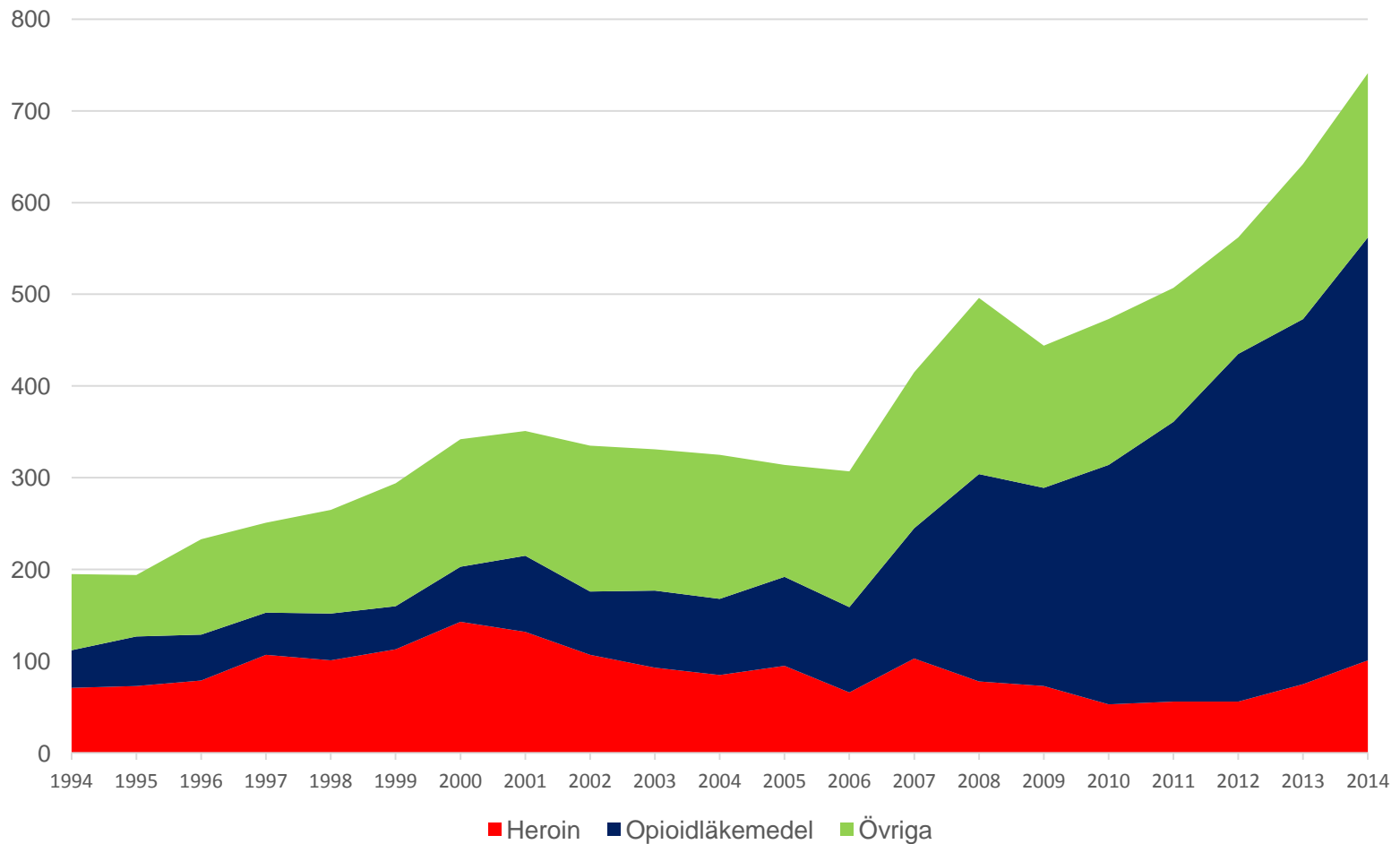
Dödsfall med förekomst av 1 promille alkohol eller mer respektive förgiftningsdödsfall med narkotika 55-64 år

55-64 åringar

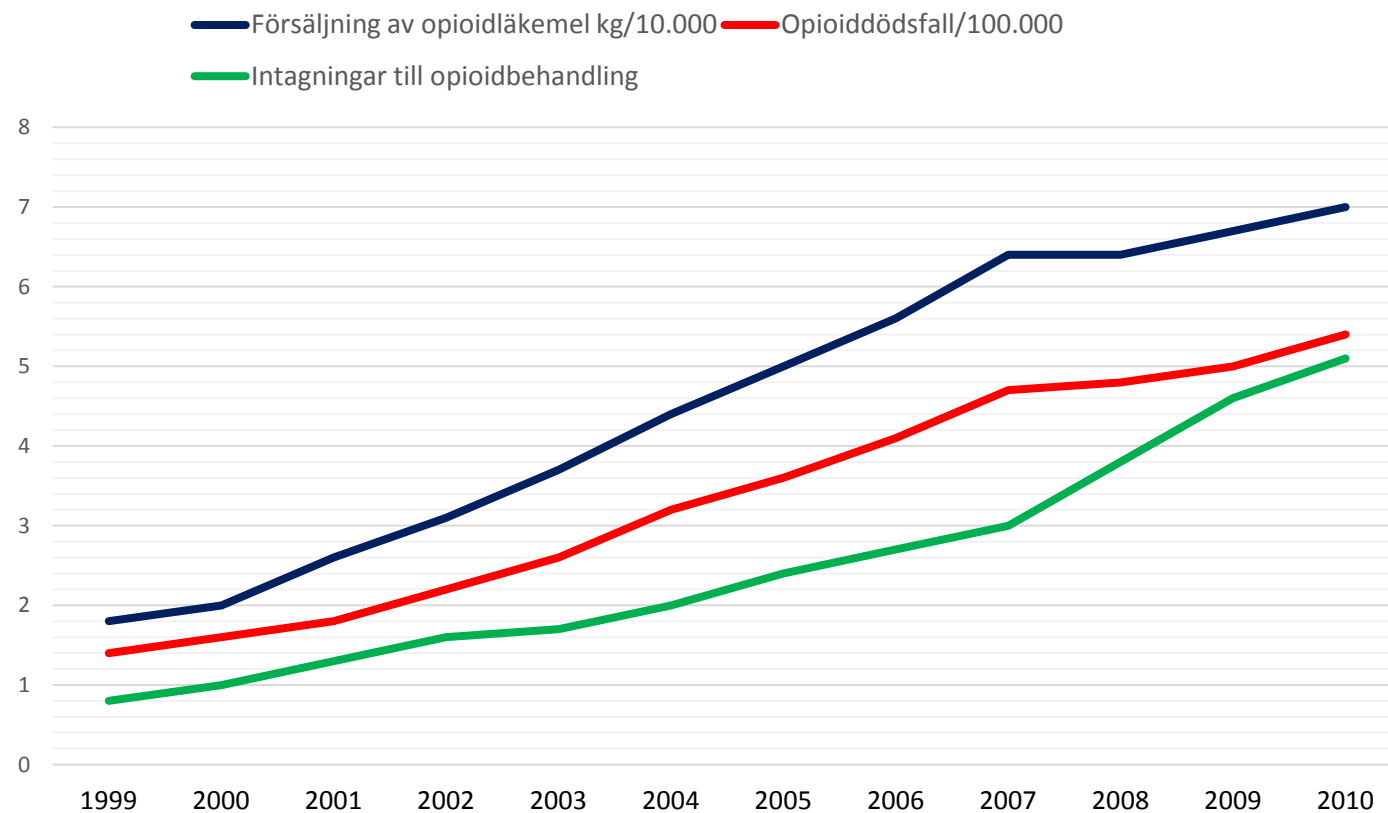
Det som har ökat är i första hand dödsfall i samband med opioidläkemedel

Årligt antal rättsmedicinskt undersökta dödsfall med förekomst av illegala droger eller opioidläkemedel (morfin, metadon, buprenorfin, fentanyl, oxikodon)

I USA har man haft en mycket snabb ökning av antalet dödsfall där opioidläkemedel har varit inblandade. Dessa läkemedel har stått för huvuddelen av de narkotikarelaterade dödsfallen.

Opioidläkemedel i USA

Vad är det som hände i USA?

- USA har haft mångåriga och välkända narkotikaproblem med heroin och kokain som de mest använda drogerna bland tunga missbrukare
- Problemen koncentrerade till storstäder och socialt utsatta grupper. Stark koppling till kriminalitet.
- Under 1980-talet och första halvan av 90-talet tendens till stagnerande och till och med minskande problem.

Drivkrafter

- Intensiv marknadsföring av smärtstillande opioidläkemedel framför allt oxikodon som framställdes som relativt ofarligt ur beroendesynpunkt. Ett läkemedelsföretag dömdes så småningom till ett kraftigt skadestånd
- Opioidläkemedel marknadsfördes som hjälp också mot kroniska smärttillstånd "mänskligt rättighet att vara smärtfri.
- Behandlingen togs över av primärvården, specialiserad smärtmottagningar utvecklades ofta av kostnadsskäl.
- Vinstsugna läkare upprättade "pill mills" där tabletter skrevs ut på löpande band.
- Vit arbetarklass, ofta personer som blivit friställda i samband med den avindustrialisering som drabbat delar av USA, målgrupp för behandlingen
- Ansvariga myndigheter mycket passiva trots rapporter om kraftigt ökat antal dödsfall

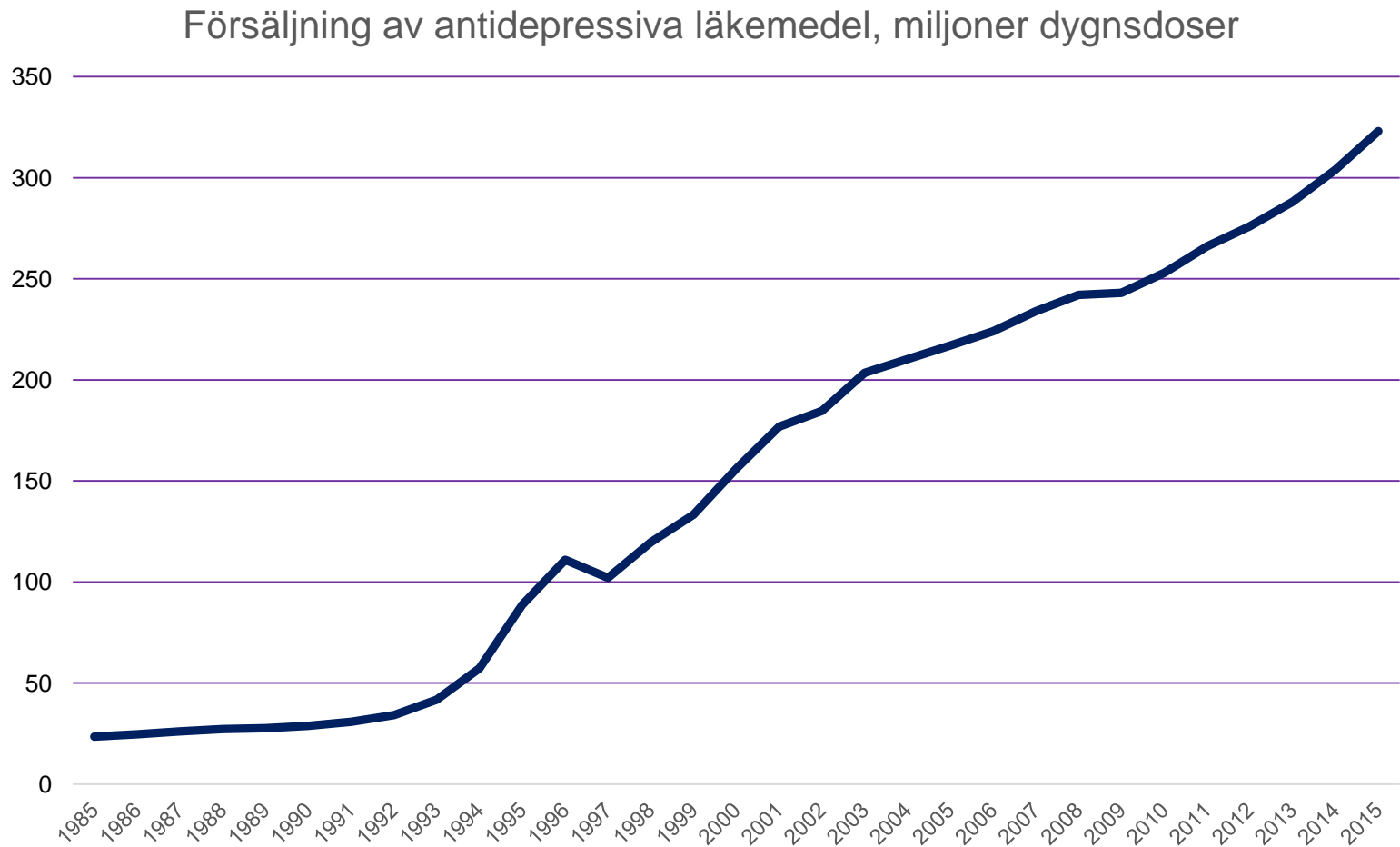
Heroinets återkomst

- I slutet av 00-talet började man inse vikten av att begränsa förskrivningarna av opioidläkemedel.
- Den illegala heroinmarknaden hade dock anpassat sig till den nya situationen. De som blivit opioidberoende av läkemedel var en tacksam målgrupp.
- Nya metoder för marknadsföring och leverans av heroin enligt hämtpizza-modell bidrog till att expandera marknaden
- Nu ökar heroindödsfallen mycket snabbt samtidigt som andra opioiddödsfall ligger kvar på en hög nivå

Medikalisering en bakomliggande drivkraft

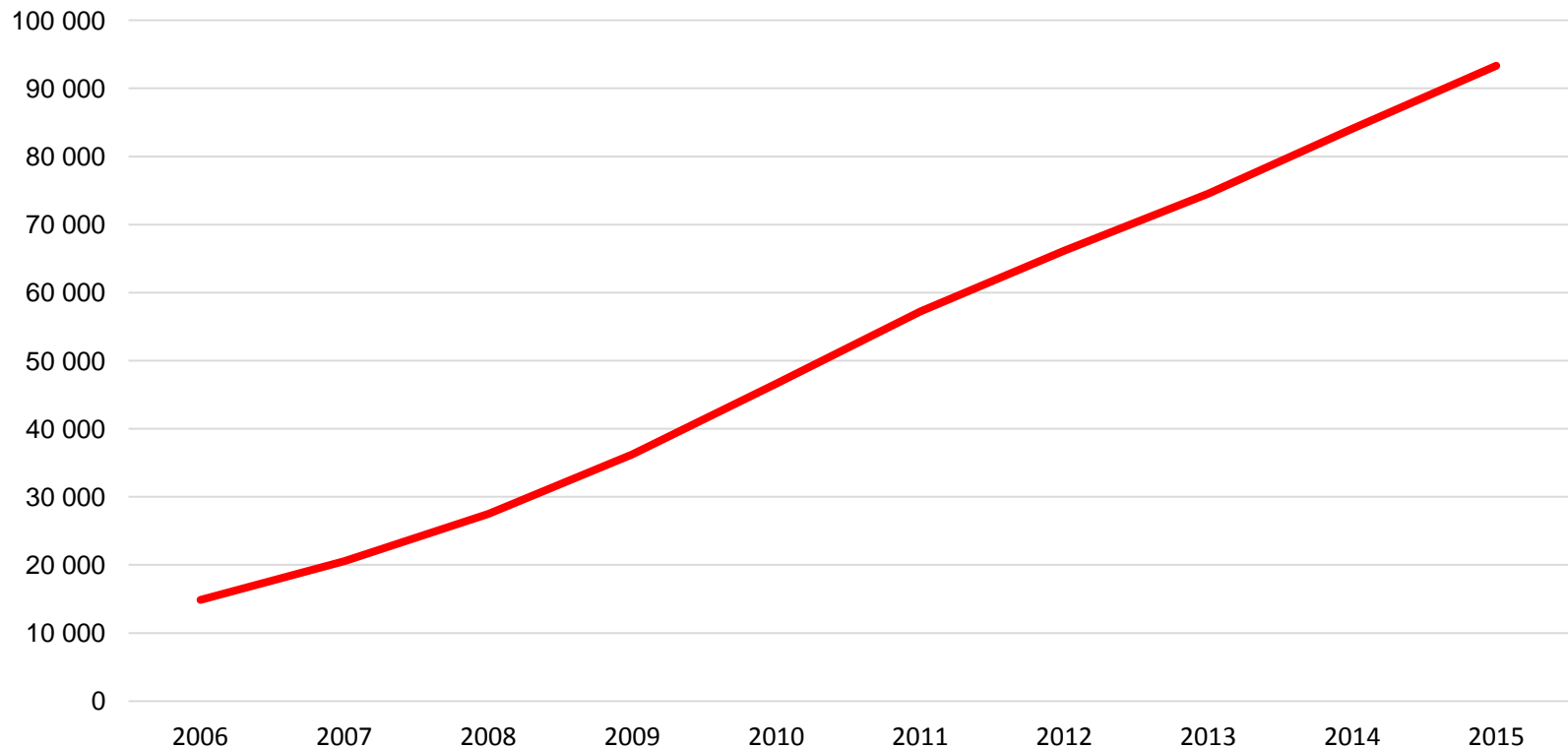
- Mänskliga beteenden ses som symptom på psykisk sjukdom som skall behandlas med läkemedel
- En förmodad biologisk bakgrund till symptomen lyfts fram och man talar om "kemisk obalans" som skall korrigeras med mediciner
- Nya diagnoser som ADHD och social fobi tillkommer och gränserna för andra diagnoser som depression utvidgas
- Detta påverkar i hög grad psykiatri och beroendevård och indirekt också smärtbehandling
- Läkemedelsindustrins kraftiga marknadsföring, som i USA och vänder sig direkt till allmänheten, har underlättat medikaliseringen

900.000 svenskar använder antidepressiva läkemedel

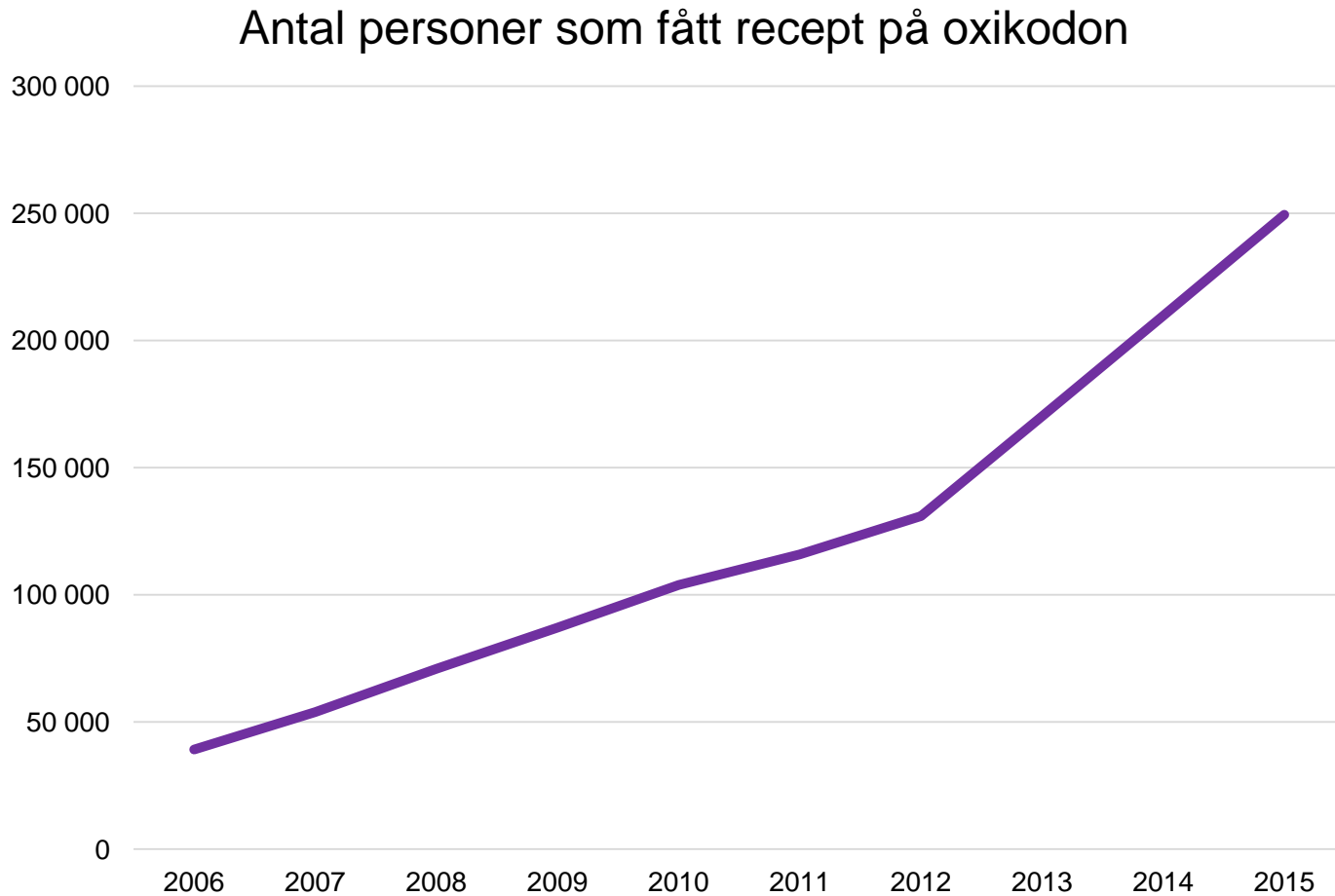

Nästan 100.000 ordineras ADHD-läkemedel

Antal personer som får ADHD-läkemedel alla åldrar

2015 var det en kvarts million personer som fick recept på oxikodon, en stark opioid som hade en central roll i den amerikansk opioidepidemin

Antalet förgiftningsdödsfall där oxikodon finns med i bilden har också ökat

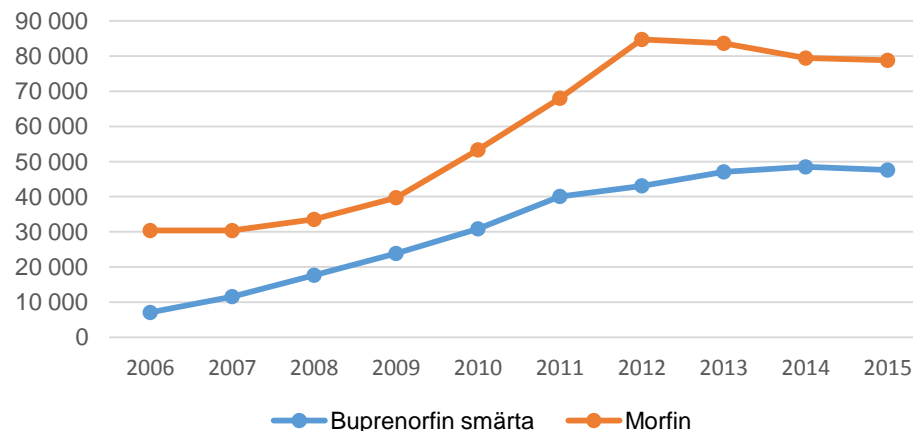

Förskrivningar av opioid-läkemedel har ökat men framför allt har det skett en övergång till starka opioider som morfin och oxikodon.

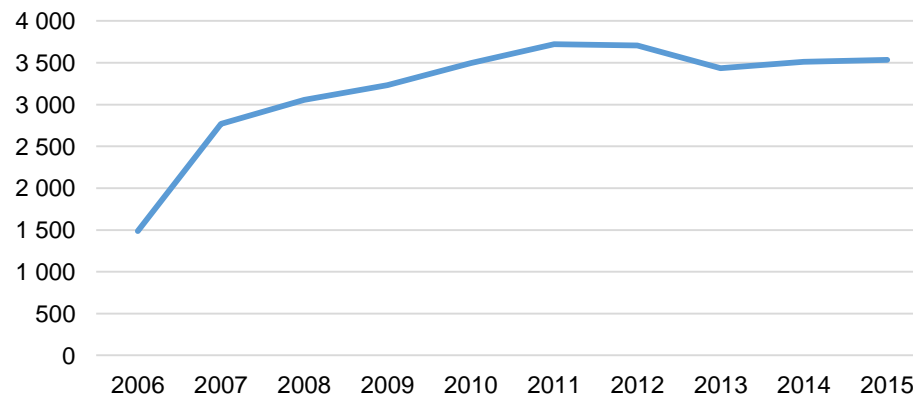
Även metadon och buprenorfin skrivs ut på smärtindikation.

Tyvärr finns ingen bra statistik över antalet personer som får metadon eller buprenorfin i LARO-behandling eftersom läkemedlen ofta skrivs hem direkt till behandlingsenheten och inte kommer med i Socialstyrelsens läkemedelsregister

Morfin och buprenorfin på smärtindikation
antal personer

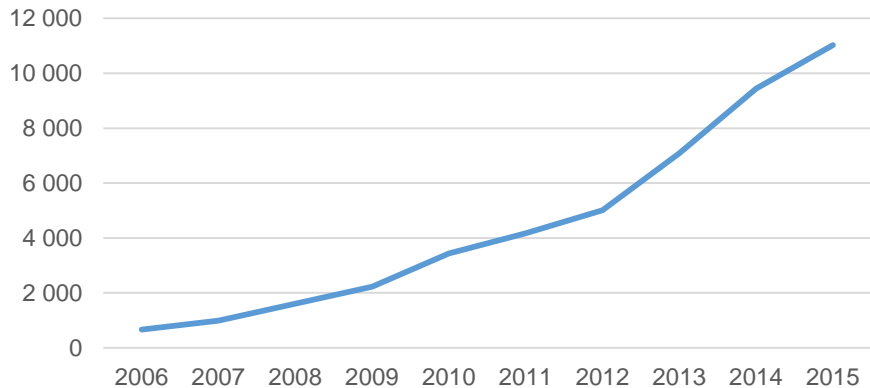

Medel vid opioidberoende antal personer
som fått recept (därutöver ett ökande antal
som får medlet på rekvisition)

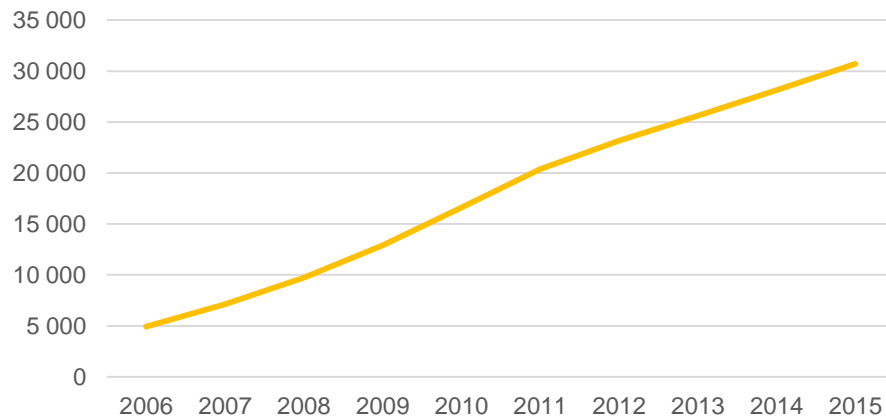

Påtagligt ökad läkemedelsanvändning inom åldersgruppen

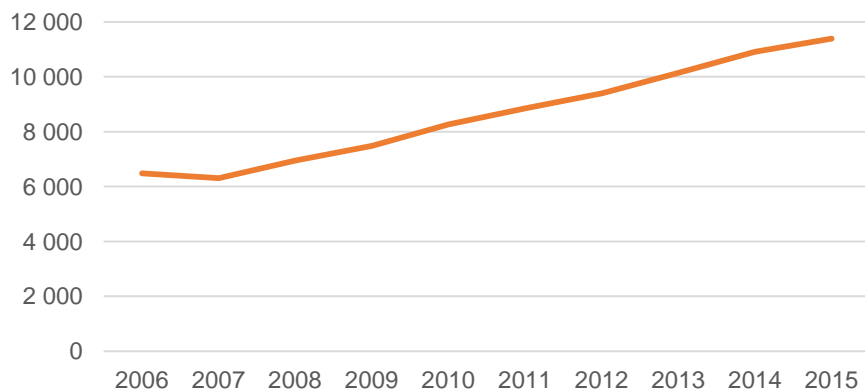
Oxikodon antal personer som fått recept, 15-24 år

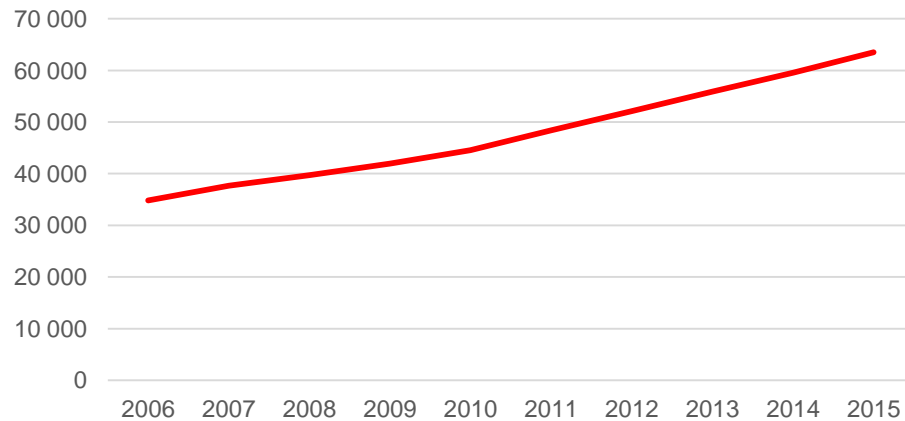
ADHD 15-25 antal pers

Neuroleptika 15-24 år

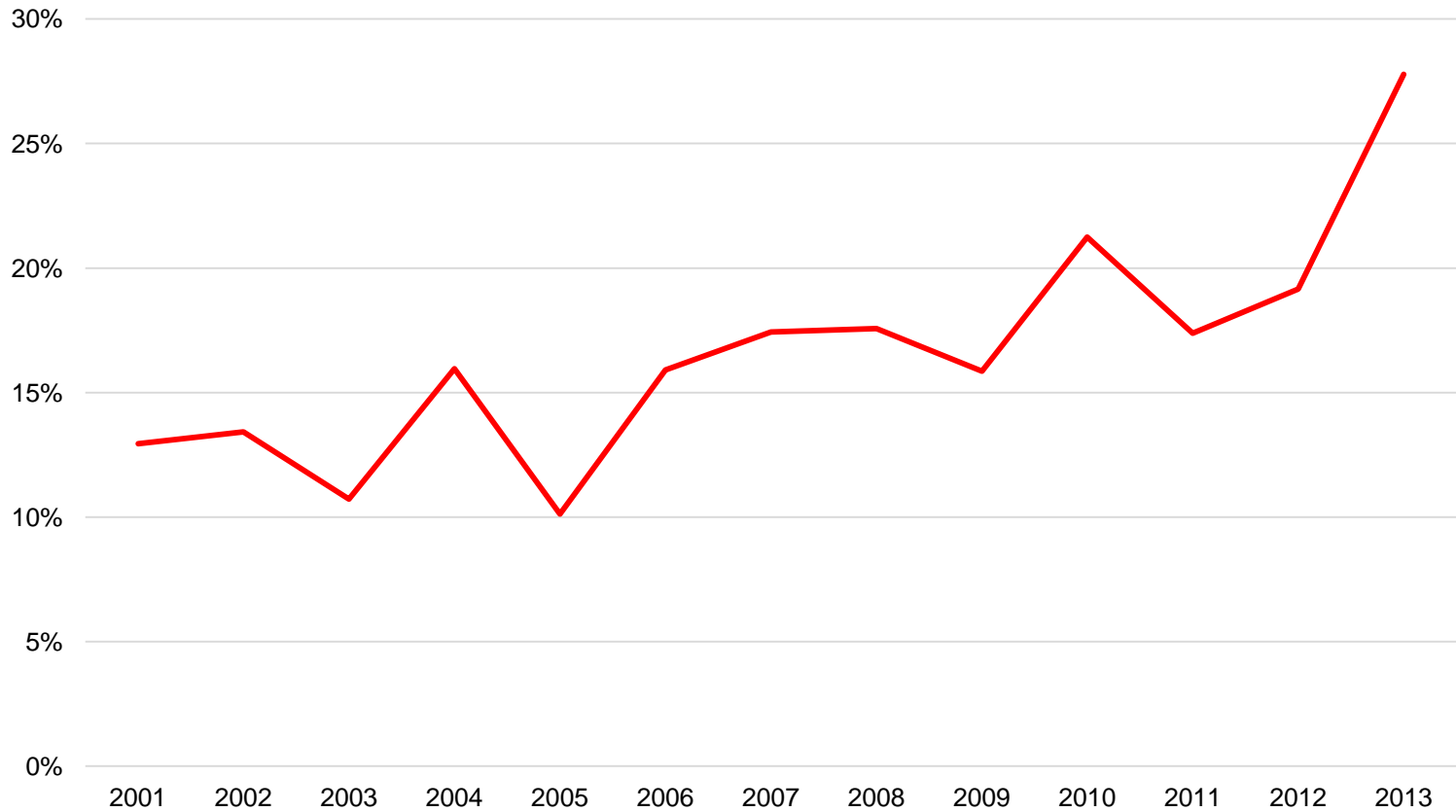

Antidepressiva 15-24 år antal personer

Dödsfall som är narkotikarelaterade är ett växande folkhälsoproblem, särskilt bland ungdomar

Andel av dödsfallen i åldersgruppen 15-24 år som är relaterade till illegala droger eller opioidläkemedel

Slutsatser

- Vi har en snabbt växande narkotikadödlighet som i mycket hög grad drabbar unga människor. Detta håller på att utvecklas till ett betydande folkhälsoproblem.
- Det har skett en stor förändring som innebär att opioidläkemedel nu dominerar dödligheten
- Ökad tillgänglighet till opioider via sjukvården förefaller ha en viktig roll liksom en ökad sårbarhet